

Metszéspontok

– Döbrentei Kornél 75 éves –

Midőn az ember ráébred, hogy immár időtlen idők óta nem jön vele szembe, nem környékezi semmiféle háztáji dicsőség, úgy értem, semmi olyan, ami korábban akár naponta, hetente, de legalábbis havonta egyszer biztos megesett, megeshetett egy alanyi költővel, először megdöbben, majd e kényelmetlen és nyugtalanító érzést megpróbálja magától elhessegetni. Aztán – tovább még nem gondolva a dolgot, de a nagy ijedségből azért már fölocsúdva – legalább jeles napok közeledtével, kerek és kevésbé kerek évfordulók idején, megpróbálja azt a látszatot kelteni a közösségi térben, mintha rajta kívül bárkinek is fontos lenne, hogy régi történeteivel szalonképes stílusban előhozakodjék, sőt, ha ad magára valamicskét, eminens érdeke is, hogy lehetőleg úgy igazítsa őket, mintha minden apró részletüket egyenesen az égiek eszelték volna ki.

Na, jó. Nem mindegyiket. De majdnem.

Mert arra például máig nincs semmiféle észszerű magyarázatom, miként keveredhetett a táskámba Döbrentei Kornél *Skorpió jegyében* című kötete 1983 tavaszán, amely a magam számára is váratlanul, Gödöllőt elhagyva akadt a kezem ügyébe a rozsnyói buszon, ráadásul Ágota nevű ismerősöm se volt még akkoriban, akinek a dedikációt címezték. A költőről ugyan hallottam már, de mindössze arról voltam meggyőződve, hogy egy alkalommal a Moszkva térre bevillamosozván, éppen a BKV gumi- és járműjavítója előtt lapoztam rá egy versére a kecskeméti *Forrásban*, illetve még valamire mérget vennék most is – hogy volt benne medve. Élőben három esztendővel később láttam őt először, a Szabadság téri tévé székház mögött, a Tulipán presszó híres senkiháziktól hemzseggő belső bugyrában, ahol újdonsült s mohón nyakaló könyvtáros kollégám, Sanyi szúrta ki a szomszéd asztalnál, és aki a spontaneitás elvakult híveként egy szempillantás alatt meghozta a döntést: még néhány bátorító korty, és bemutat neki mint ígéretes költőpalántát. Csak bízzam rá magam bátran, mert, ha valaki, ő aztán igazán ismeri Kornélt, hiszen többször is poharazott már vele a szomszédban lakó komaasszonyánál, Ágota nevű kislánya keresztanyjánál,

LÉKA GÉZA (1957) Budapesten élő költő, író, a *Hitel* szerkesztője. Utóbbi kötete: *Árva ragyogás* (Hitel Könyvműhely, 2016).

a kortárs irodalmi berkekben is otthonos Csordás Ágotánál, a kőbányai Szállás utcában...

A gyors egymásutánban elhangzott két Ágotától azonnal kibillentem a szerepemből, mégis igyekeztem úgy tenni, mint akinek a szeme se rebben, hiszen arról, amit az imént mondtam, rajtam kívül senki sem tudhatott.

Sanyi a maga negyven kilójával a gyorsreagálású alkeszek közé tartozott, mert mire a tettek mezejére lépett, lényegében már úszott a boldogságtól. Ám amint leírhatatlan mozdulatokkal átevickélt a szomszédos asztalhoz, Kornél partnere, Fürjes Úr – a Tulipán koronázatlan királya – mondandóját meg sem szakítva, rá föl se pillantva, egyetlen határozott mozdulattal, fél kézzel sodorta be a háta mögé. Ugrottam én azonnal, el is kaptam szegényt, de még jó ideig képtelen voltam belé lelket önteni. Az ígéret a lekezelő testőr távoztával azért még záróra előtt beteljesült, talán mert Kornél bevonásával már könnyebb volt belátni, hogy az eltérített első kísérlet apropónak ugyan elegendő lehet egy férfias kézszorításhoz, mint ahogy az sem volt kétséges, hogy bármi egyébre viszont teljességgel alkalmatlan. Alig vártam, hogy hazaérjek, és – a bizonyosság kedvéért – fölcsapjam az ominózus verseskötetet, de jól emlékeztem: az ajánlás Csordás Ágota nevére szólt.

Amikor tudomásomra jutott, hogy a *Hitel* szerkesztősége gyerekkorom szenteségi épületéből, a Magyar Állami Népi Együttes Corvin téri székházából áttette székhelyét a kőbányai Szállás utcába, első önálló lakásomtól mindössze néhány kőhajításnyira, már maga Csordás Ágota volt az, aki a legkitartóbban sulykolta belém: eszembe ne jusson azt gondolni, hogy mindez a vak véletlen műve. Én pedig nagyon akartam hinni neki, elvégre első verseimet is ő látalmazta, ami mégis csak bizalmas minőség, és elévülhetetlen. Ekkorra mindketten rég beletörődtünk a méltatlan fiaskóba, hogy egyszerűen fölfejtethetlen marad a *Skorpió jegyében* titokzatos útja a könyvespolcától a táskámig, ám miután visszakerült a helyére, már nemigen emlegettük, mert akiket időközben szintén ugyanonnan választottam ki magamnak – Kiss Benedeket, Nagy Gáspárt és Utassy Józsefet –, azok addigra már a valóságban is csupán karnyújtásnyira voltak tőlem.

'90 tavaszán Nagy Gáspár közölt először a folyóiratban, s amint Ágota Kiss Bencétől beszerzett borával kibélelve áballagtam hozzá a szerkesztőségbe, rövid, de minden igényt kielégítő körbehordozás után Kornél gondjaira bízott, aki már átvette tőle a versrovatot. Ám amíg percekkel korábban, Gáspár közlében még tele voltam mondandóval, Döbrentei Kornél előtt egyszerűen megkukultam. Ahogy kezet nyújtott, ahogy leültetett magával szemben, de kivált, ahogy hozzám szólt, ahogy megszólított, az minden volt, csak ismerős nem. „A költészet pedig átütőerő kérdése! Értve vagyok, kedves Úrrr?!” – tudakolta, amitől azonmód egy 9-es erősségű földrengés epicentrumában találtam magam. Ekkor tapasztaltam meg először, hogy a neve mellé biggyesztett, illetve

bizonyos esetekben, éppen azt kiváltó helyettesítő jelző, a „döbbenetes”, valójában mekkora telitalálat. Mert, ahogy mozgáskoordinációját szertartásosan hozzáigazította a személyiségéhez, a gondolataihoz, az indulataihoz, de akár még a hangképző szerveihez is, annak végeredménye maga volt a zavarba ejtő, a tetőtől talpig lefegyverző önazonosság. Emlékszem, megpróbáltam moccanni, valamiképpen fölvenni a fonalat, de nemcsak, hogy nem sikerült, hanem a következő pillanatban már azt éreztem, semmi értelme se volna, mert ekkorra minden létező körön kívül voltam már. Pedig fölkészültem én belőle becsülettel, tulajdonképpen minden lényeges dolgot tudtam róla, családi vonatkozásaitól, baráti körén át egészen a szertornász, a tengerész kalandokig, a másod-harmad kézből származó, itt-ott fölcsipegetett intimitásokig, hiszen a balul sikerült Tulipános akció óta (amelyre természetesen nem emlékezett) gyakorlatilag ő volt az én első számú hősöm a rendszerváltoztatás lírai gyakorlatának folyamatában.

„Reng a parti lépcső, annyi a patkány...” Ezzel a hőköltető sorral kezdte a '88. június 26-án keltezett, Ez is a Dunánál című versét, ami hangütését tekintve nagyjából azzal volt egyenértékű, mint amikor a feleléshez kiszóltított diák nem a krétát, hanem a körmét csikordítja meg a táblán. Az ember szinte látta maga előtt a behunyt szemmel, befogott füllel és tátott szájjal agonizáló párttitkárok népes hadát. A munkahelyemé például személyesen utasított, ha jót akarok, hagyjak fel a vers terjesztésével, amely még ennél a félmondatnál is hihetlenebb módon, a korszak egyik legrugalmasabb hetilapjában, a *Nők Lapjában* látott napvilágot. '89 tavaszán aztán becsapódott a másik nyomjelzős gyűjtőlövedék, az Átpingált Március is: „Uramisten, mennyi csapodár kokárda, / nemzeti színre játszik a régi gárda”. Mindkét vers ott ékeskedett a kis könyvtári kuckóm falán, kirajzszegezve Dsida Psalmus Hungaricus mellé, amely évtizedeken át tartó „kallódás” után, '85-ben jelenhetett meg újra – „fű alatt”. Csoóri Ábeli füstje már elkezdett sárgulni, kunkorodni, de időközben megérkezett Kiss Bence groteszkje, a Ki ment meg a galamboktól, Utassytól a hangyaboly fölé meredő Parlando, és persze nem hiányozhatott mellőlük Nagy Gáspár négysorosra sem, az Egy feljövő kiscsapatra, amelynek elsőpró igazát bárki megtapasztalhatta, akinek volt elég figyelme és türelme hozzá – akár napi 8 órában is. „A módszer fényesen avult, / akár egy cigarettás dózsi: / hallgatni már megtanult, / most tanul hallgatózni.”

Ha van szörnyőség, gyalázat, az számomra nem egyéb, mint az FKF '91, azaz a Fiala Költők Fesztiválja, Dunaújvárosban, 1991. október végén. Még leírni is nehezemre esik, nemhogy visszarévedni rá. Azóta sincs lesújtóbb, szinte valamennyi részletében a hátam közepére kívánt irodalmi emlékem ennél a durván két és fél napos intenzív ámokfutásnál, s ez olyannyira így igaz, hogy e pillanatban is égnek áll tőle a hajam. Talán, mert már az ötlet megszületésénél is jelen voltam, és ugyanúgy elborzasztott a fesztivál nemzedéki szenzációként való beállításának ötlete, mint a nálam csaknem egy évtizeddel fiatalabb

organizátor szinte mindent és mindenkit összehordó kritikátlan önbizalma, megalomán dicsvágya, valamint önismeretének dermesztő hiányosságai. Mind-ebből egyetlen fix pont látszott kirajzolódni már a kezdet kezdetén: az ígéretek és a rögválóság köszönő viszonyának teljes ellehetetlenülése, amely az én hozzáállásomat is alapvetően meghatározta. De az is meglehet, hogy én láttam rosszul, és nem történt semmi rendkívüli, csupán túl közel kerültem valamihez, ami amúgy sem vonzott istenigazából. Akár így volt, akár nem, harminc esztendeje nyomaszt, hogy képtelen vagyok a rendezvény önmagán túlmutató, s valóban lélekemelő pillanatait jó szívvel földézni, mert a rájuk telepedő kisstíliú, pitiáner méltánytalanságok a szemem láttára fokozták le, hamisították meg valamennyit, okafogyottá téve, hogy valaha is átgondolhassam, értelmezhessem őket. Ha visszanezék, se látom már egyiküket sem a képzeletbeli mérleg serpenyőjében, szemben az ellensúllyal, a felelőtlenség, a linkség, a képmutatás, és az önmagát 0-24-ben ünneplő kongó üresség életveszélyes keverékével. A megjelent vendégek közül elsősorban a két Sándorra, Püskire és Csoórra, valamint Nagy Gáspárra, Bella Istvánra, Utassy Józsefre, és Domokos Mátyásra emlékszem jó szívvel, mint akikkel émelyítő viszolygásom ellenére is módomból volt elbeszélgetni, s akik még őszintén kíváncsiak voltak valamire, amiről ma már nagyon valószínűnek tartom, hogy akkor és ott, talán éppen nekem lehetett a leglesújtóbb véleményem.

Am, aki miatt az egészet mégis érdemes föllemegetni, az természetesen nem más, mint a pályája zenitjén, s talán élete legjobb formájában levő Döbrentei Kornél, akivel a második nap reggelén futottam össze a Dózsa mozi zsúfolt, zsennyegő előcsarnokában. Sebtében bemutattam neki az alkalomra régóta vadászó, engem hűségeseleg elkísérő sógoromat, s egy rövid, operatív egyeztetést követően határozott léptekkel megindultuk a legközelebbi kocsmá irányába. Am mielőtt átléptük volna a küszöbét, Kornél váratlanul megtorpant, vonásai megkeményedtek, majd pánikszerűen megfordult, bele egyenesen a mögötte szerényen lépdelő újdonsült ismerőse arcába: „Hol van a táskám, kérem?!” – förmedt rá kíméletlenül, amitől a sógor kis híján összeomlott, mondván, ez számára feldolgozhatatlan, és kilátásba helyezte, hogy egyetlen perccel se marad tovább, azonnal hazautazik Budapestre.

Ez volt az a pillanat, amikor először tudatosult bennem a felismerés, hogy bizony nemcsak a költészet – ahogy Kornél már a kezdet kezdetén megpróbálta szuggerálni belém –, hanem eleve minden valódinak kikiáltott létezés, sőt, egyáltalán bárminemű személyes jelenlét sem egyéb, mint átütőerő kérdése! Ahogy hirtelenjében az is világossá vált, hogy a vészhelyzet megoldását immáron egyedül saját átütőerőm garantálhatja csak, ám a következő percekből a boldogító stressz érzetén kívül semmire sem emlékszem ma már, csupán arra, hogy az Arany Csillag szálloda presszójában mindketten a vállamat veregetik, s győzködnek: nyugodjak meg, itt az ideje, hogy visszavegyek magamból. Ekkor még egyikünk sem tudhatta, hogy a folyamatosan cserélődő poharak körül egy csaknem tízórás ádáz eszmecsere veszi kezdetét, amelyből nem volt visszaút.

Ha Döbrentei Kornéllal ül le az ember beszélgetni, jó, ha tudja, megszámlálhatatlanul sok csapda leselkedik rá, ezért megfelelő előtanulmányok nélkül ma sem ajánlanám bárkinek. (Mondjuk, aki nem érti, vagy egyáltalán el sem jut monográfusa, Papp Endre félmondatáig, mely szerint: „a megtörhetetlenség, a soha meg nem adás imperatívuszában fogalmazza meg a remény elvét a tragikus földi élet fölöttes értelmét keresve” – nos, azt nemigen biztatnám.) De az is megnézheti magát, aki nem ébred rá időben, hogy amit a költő szóba hoz, amiről éppen beszél, annak sosem a fajsúlya, a mélysége, az igazságtartalma, netán az aktualitása vagy tudom is én mije az elsődleges, hanem az adott téma benne való emocionális felépülésének s a hozzá megválasztott információk mozgósításának sajátos módszertana, tehát a jelenlét legkülönbözőbb színeinek és hangulatainak birtoklása és fenntartása. Nem azt állítom, hogy az ilyen esetek (amelyek egy kívülálló partner társaságában számára elbizonytalanító, talajvesztő procedúrák csupán) minden mozzanata tervezhetően tudatos és rutinszerűen kontrollálható, de az nagy valószínűséggel elmondható róluk, hogy szükségszerűen vezetnek el a költői önismeret archimédeszi pontjához, és egyedül az alkotás folyamatában képesek nyugvópontra jutni. Hiszen többször is szóvá tette már, hogy miután leginkább a verseiben lel otthonra, ezért a rövidebb-hosszabb versközi időszakokat gyakorlatilag a frusztráció vakrepüléseiként kénytelen elszenvadni: „a közties idő mintha nem is velem történne meg: nincs fölötte hatalmam” – vallja, s e hajszálpontos megfogalmazás műhelye árnyékosabb zugaiba is képes bevilágítani.

Ebben a permanens és körmönfontan szerteágazó, ugyanakkor folyamatos és erős koncentrációt igénylő kölcsönhatásban voltunk mi tesztalányok, de igyekeztünk állni a sarat, miközben szinte föl sem tűnt, hogy a nap folyamán több mint kéttucatnyi gátlástalan potyázó fordult meg az asztalunknál. Estére a jelenség valódi okára is fény derült: a Dózsában már délelőtt híresztelni kezdték, hogy Döbrentei az Arany Csillagban mulat, és – továbbra is szigorú erkölcsi elveihez tartva magát – a nála fiatalabbakat nem hagyja fizetni. Ilyesmíról per sze szó sem volt, amit mindennél jobban bizonyít, hogy midőn késő este a pincér letette elé a végszámlát, Kornél is elhelyezte rajta a maga jól megfontolt bankjegyét, ám onnantól már egyikünk sem akart hinni a szemének, mert hála a kiengesztelődött sógor nagyvonalú közreműködésének, legalább a tizenöt-szörösevel kellett kiegészítenie ahhoz, hogy az együtt töltött órák még véletlenül se veszhessenek a feledés homályába.

1992. augusztus 14-én, pénteken, a nyárvég messze legforróbb napján, éppen déltájban, mire a dunaújvárosi strandfürdő gypét már csaknem teljes egészében kiszívta a végletekig elszánt napfény, és az ember fiának mindössze egyetlen gondolat járt a fejében; miként lehetne mielőbb a víz alá bukni ebben a hatalmas és nehezen mozgó tömegben, a helyi hangosbeszélő történetének talán legszürreálisabb közlése hasított bele a kánikulába: „Kedves vendégeink! Felhívjuk

a szíves figyelmüket, hogy itt van körünkben Döbrentei Kornél költő, aki az előttünk álló egy órában *Honvágy egy álom után* című könyvét dedikálja az újságos stand mellett. Fogadják őt szeretettel!” Kornél abban a minutumban visszahőkölt, és tenyerébe temette az arcát, én úgy dőltem ki mellőle, mint akit lenyilaztak – persze, mondanom sem kell, egyik se tűnt föl senkinek –, azonban néhány másodperccel később visszaállt a világ rendje, mert amint az újságos ismét szájához emelte a mikrofont, azzal minden terhet és felelősséget levett a költő válláról: „Boglárka üzeni nagyapónak, ne keresse, csak visszaszaladt az öltözőbe a kürtőskalácsért!”

Ám aki még ezek után is önfeledten dörzsölte a tenyerét, az nem volt más, mint a projektet menedzselő Pista barátunk, aki már az FKF '91 szervezőtoraként is megmutatta oroszlánkörmeit. A meghívás ugyan egy általános városi dedikálásra szólt, nem pedig arra, miként lehet legnagyobb biztonsággal garantálni, hogy egy szervezett író-olvasó találkozón egyetlen kötet se keljen el – mert itt ez történt –, de Pista hamar fölülemelkedett az ellentmondáson: „Sajnálom, uraim, egy strandon a kánikula diktál.” Ennek megfelelően *kapcsolati tőkét* azonnal beváltva, igazgatósági közreműködéssel szerzett nekünk két pállott lebernyeget fürdőnadrág gyanánt, majd mielőtt elmerültünk volna a medence hűvösében, diadalmasan elhúzta előttünk a mézes madzagot: éjszakára kibérelt egy kényelmes faházat, itt a strand területén („Borok a hűtőben!”), így mindannak, ami még előttünk áll, csupán a piszkos fantáziánk szabhat határt. Ez még harmadjára is remekül hangzott, mégis munkált bennem némi szorongás, egyrészt, mert nem nagyon hittem benne, másrészt, jobban izgatott, vajon, milyen lehet egy világtengerekhez szokott egykori hajós mellett akár csak néhány tempót is leúszni egy ilyen formatervezett pocsolyában, de látva, hogy hősünk a klasszikus úszásnemek helyett leginkább a kutyát preferálta – ráadásul lerítt róla, hogy korántsem jókedvűből – jobbnak láttam, ha mindazt, amit gondolok a dolgról, megtartom magamnak.

A kicsinyes anomáliákat rég magunk mögött hagyva, ám a kései ebédet követően sokkal inkább a vacsora felé járva már, az étteremben csatlakozott hozzánk egy professzionális irodalmi káder, a dunaújvárosi fiatalasszony, Piroska személyében, aki a Téka könyvesbolt munkatársaként egyikünk előtt se volt ismeretlen, Kornél pedig régi, húséges rajongóját köszöntötte benne – nem is akárhogyan. Váratlan fölbukkanása olyannyira összekuszálta a férfias erővonalakat, hogy időbe telt, mire kibogoztuk őket. Aztán midőn az önmagát megsokszorozó kivagyiság átcsapott minőségbe, Kornél küldetett egy fél könyvet a kobraszemű énekes-zongoristának, ám az alázatoskodó pincér lelkére kötve: „De szigorúan N. N. – világos?!” Az pedig huncutul visszakacsintott rá, és kiült az arcára, hogy érti, hogy is ne értené, elvégre őt ezért (is) fizetik. Talán csak a mi Pistánk tűnt a megszokottnál valamivel tartózkodóbbnak, ami ígéreteinek tükrében egyedül bennem ébresztett gyanút, üdítő meglepetés azonban mégsem ért, hiszen megint nem a végeredmény, csupán a felvezetés változott. Ezúttal egy hazulról szalasztott futár állt meg a széke mellett: azonnal induljon,

mert német vendégeik érkeztek váratlanul, és ez nem holmi fontoskodó óhaj, hanem kőkemény szülői parancs. „Nyugalom. Egy óra múlva itt vagyok” – mosolyodott el a magasra földobott zicceren, mintha ő tudta volna a legjobban, hogy annyi esélye sincs rá, mint a karon ülő Láng Vincének a kommün alatt.

De tévedett. Én még nála is jobban tudtam.

Egyszer, évekkel korábban már átéltem mellette valami kísértetiesen hasonlót, aminek az lett a vége, hogy éjnek évadján, innen, Dunaújvárosból, taxival kellett hazamenjek Kőbányára. Gondoltam, ennél időszerűbb alkalmat kívánni se lehet hozzá, hogy közkinccsé tegyem, de amint fölpillantottam, a kobraszemű zenész felállt a zongorától, lelépett a fekete drapériával fedett pódiumról, és nyílegyenesen Kornél felé vette az irányt. Mindjárt sejtettem, hogy súlyos hiba csúszhatott a kommunikációs gépezetbe, mivel a pincérnek adott akkurátus megbízatás egyértelműen arra vonatkozott, hogy ilyesmi még véletlenül se fordulhasson elő. Kornélnak láthatóan fogalma sem volt róla, ki szólítja meg, mert ő nem a torzonborz, fekete keretes szemüveget viselő, pohos, hatvanas fickónak küldte a konyakot, hanem a zenésznek, azaz nem a személynek, hanem a státusznak. „Meg ne haragudjon az úr – kezdte az idegen körülményesen –, hiába töröm a fejem, egyszerűen képtelen vagyok fölidézni. De ami ennél is sokkal rosszabb, még csak nem is rémlik. Szépen kérem, uram, adjon még egy esélyt!” Kornél elképedt: „Miről beszél Ön?” – tudakolta fojtott, távolságtartó hangon, mint akit éppen most készül megütni a guta. „A dalról, uram, a dalról, az N. N.-ről, amit rendelt!” – artikulálta amaz, erősen éreztetvén, hogy nem éppen jókedvében vállalkozott e dicstelen szerepre. „Hogy mi van?!” – értetlenkedett tovább Kornél végső kétségbeesésében, miközben Piroska már szinte nyüszített, én pedig levegőért kapkodva, a nagy, kerek asztal lapján kocogtattam a homlokomat. A tantusz azonban továbbra sem akart leesni, mert mire idáig fajultak az események, Kornél emlékezete valahogy törölte a kiváltó okot konyakostól, pincérestől, N. N.-estől.

Lassan eltelt még egy óra, kettő, Pistánk persze sehol, busz se, vonat se indult már, be voltunk kerítve. Egyedül Piroska tartotta bennünk a lelket hősies vállalásával: addig nem tágit mellőlünk, amíg megnyugtatóan el nem rendeződik a sorsunk, mármint számára sem közömbös, hol hajthatjuk álomra a fejünket. Mikor megszületett a döntés, hogy mégsem valamelyik langymeleg közpark, hanem a tavaly már oly hosszasan „megízlelt” Arany Csillag lesz a befutó, egészen a szálloda portáljáig ballagott velünk, ahol úgy búcsúztunk tőle, mint rendíthetetlen és örök szövetségeseinktől.

A valóságban is túlra már a hotel bárja repített minket azzal, hogy egyetlen vendége a saját, bújtatott alkalmazottja volt, egy elnyűtt, slejmosan köhincselő strapakanca, aki mégis úgy szökdécselt, úgy ugrándozott a közelükben mintha legalábbis parazsat szórtunk volna a talpa alá. Mindjárt be is rántottuk a táncparkett közepére, aztán: adj neki! Két oldalról húztuk, vontuk, pörgettük örült, egyre srófolódó erővel, pedig a nagy hangzavar miatt reményünk se lehetett összebeszélni, mégsem eresztettük volna el egy pillanatra sem. Már legalább

negyedórája tartott a döglesztő kiképzés, amikor föltűnt, hogy a háttérből erőteljes gesztusokkal mutogat valaki felénk, s hol az órája számlapját böködi téátrálisan, hol a pénztárcáját, amit később a földhöz is vágott, és jól megtaposott. Beláttuk, jobb a békesség. A reggelinél nyúzott, kiüresedett arccal meredtünk magunk elé, tisztán hallva a személyzet szenvtelen locsogását, hogy éjjel az idős spanyol vendég már rég befizetett a kavernás Daisyre, mégse férhetett hozzá, mert a bárban két pesti fazon félholtra táncoltatta.

* * *

„Elszánt türelem habosul a virágban, / vasrácsokat ví a petúnia-tajték, / mézet kavarogtat a gyenge sugárban, / hittel tele reszket a szilvafagally még, // ám boltozatában a bú kifekélylik. / Csüggnek zamatukba merült busa körték. / Dézsmára leső vad idő seregélylik, / döggút a jövőm, a legyek teliköpték.”

Így kezdődik Döbrentei Kornél Vérudvaru mécses című költeménye a *Honvágy egy álmom után* 126. oldalán, amely '92-re végleg két vállra fektetett. Lassan, módszeresen szemelt ki magának, mígnem azon kaptam magam, hogy időről időre körbeleng, s ilyenkor föl kell, hogy üssem. Érdekes módon, leghíresebb rokona, a Szeptember végén sose jutott eszembe róla, még hibátlan anapesztusai ellenére sem, talán mert eleve személyesebbnek éreztem annál, hogy a legcsekélyebb mértékben is igazítsak a horizontján. Keletkezésének körülményeiről ekkor még semmit sem tudtam, így „működési elve” se tárulhatott fel mindentől, ám egy pillanatig sem volt kétségem felőle, hogy a vers fókuszpontja az ötödik versszak, amely már első olvasatában megfojtogatott, és úgy lökött hanyatt, hogy egy ideig mozdulni se tudtam. „Ím édesapád bekerítve a sors-tól / tort ül, agyafúrt magavesztve, kopáran, / – tengermorajú a hiány, ami tombol – / virraszt a halálfejes árny a borában.” Mivel világeletemben monumentális apakép működött bennem is, ennek megfelelően a strófa azonnal égig magasodott, és gigászi erővel igyekezett lerombolni, érvényteleníteni mindent körülöttem, kétségessé téve már a puszta létezésemet is. Olyan esszenciális sűrítménnyévé vált a történesekkel (a történelemmel!) szemben végsőkig kiszolgáltatott ember nyomorúságának, hogy olykor még levegőt venni is nehezemre esett miatta – egyszerűen képtelen voltam szabadulni tőle. Előfordult, hogy arra eszméltem: többedszerre is e négy sort mormolom. Nem létezett – ahogyan azóta sincs – olyan közeli ismerősöm, aki ne hallotta volna tőlem, legalább egyszer. De bármennyire nyomasztott, rengeteget köszönhetek is neki, mert nagy segítségemre volt az elmélyülés, az átlényegülés, egyáltalán a mentális összpontosítás állapotának huzamos fenntartásában, e mára már ezónak minősülő, dekadens hókuszpókusz kimunkálásában.

A vers születésének hiteles történetéről Szakolczay Lajostól olvastam jóval később, aki olyan közelre merészkedett a dráma megosztásában, amit én semmi szín alatt nem teszek meg, legfeljebb annyiban, hogy kimondom: nincs nagyobb családi tragédia az élet tovább adásának, folytatódásának ellehetetlenülésénél. Mindezek tudatában, amit az ötödik versszakról gondoltam,

úgy hiszem, továbbra sem szorul jelentős módosításra, a hatodik viszont már félreérthetetlenül adja tudtunkra, ki kicsoda, konkrétan és átvitt értelemben egyaránt. „harmadnapon, ó, aki visszaaludtál, / utánad a gyász marad ünnepi koncnak. / Ragyogj anyaföld, te novemberi oltár, / a gyermeki sírok elősorakoznak”, azaz legszemélyesebb veszteségét a lehetetlennel való szembeszegülés hősi halottainak rangjára emeli.

És ebben a pillanatban számomra végleg eldőlt az is, hogy a Vérudvaru mécses üzenete semmiféle lényegi rokonságot nem mutat Petőfi remekével, annál inkább a kor-, a sors- és a pályatárs Utassy József Nagy kék szemeidet örökre lehunyta című versének zárlatával, amelynek testközelből való megtapasztalása arra is megtanított, hogy tudjak elhallgatni, amikor leginkább arra van szükség. „Eleddig én apám sírkeresztje voltam, / veled most jövőmet temetem el végleg. / Kell az istennek egy ember, aki árván, / őszén, kiraboltan: a Napba néz érted.”

Életem első lírai megrendelését Döbrentei Kornéltól kaptam, amely a *Hitel* 1992. októberi számába szólt. Akkoriban még bizonyára akadtak néhányan, akiket komolyan érdekelt, miként gondolkodnak az '56-os forradalomról és szabadságharcról azok a költők, akik ugyan egytől egyig az '50-es évek szülöttei, de életkoruk miatt mégsem lehetnek közvetlen emlékeik az eseményekről. A feladat tehát tisztának és világosnak látszott, ám esetemben mégsem volt ilyen egyszerű.

Már a kezdetektől komoly gondjaim voltak az úgynevezett költői szereppel – ami, bár a mélyére sose ástam magam, mégis, úgy gondolom, azóta sem változott jelentősen –, ugyanis semmiféle, döntően szelleminek mondott vagy gondolt „pozíciót” nem éreztem soha testhezállónak. Bárhogy igyekeztem megfelelni, igazodni, viszonyulni, tulajdonképpen akármilyen is, minduntalan rá kellett jöjjenek: hiába, ez az a ruha, amit nem rám szabtak. Talán, ha egy évtizeddel korábban, huszonevésen indulok magam is apályán, miként a legtöbben szoktak, még beleférhetett volna, hogy azt gondoljam, előbb-utóbb akkor is belenövök, ha nem agyalok rajta annyit, hiszen az idő majd úgyis farag rajtam, így azonban az tűnt a leginkább megnyugtatónak, ha éppen azt kísérlem meg minden erőmmel kizárni a gondolataimból, ami talán a legnagyobb hasznomra válhatott volna.

A képzelőerőmet és a bennem időközben újjá született valóság kimondásához szükséges bátorságomat.

Mert nekem nem a *Miféle vér?* című verset kellett volna megírnom akkor a *Hitel*nek (amiben, döbenten látom, szintén van medve...), költőhöz kevésbé méltó, személytelen közeget kerítve a történelmi múlt köré, hanem azt, ami már régóta fúrta az oldalamat. Azt a vékonyka hajszalet, amely apámat választotta el a Széna téri felkelőktől, Szabó bácsiéktól. És persze a naphosszat rimánkodó anyámtól is, aki ugyan megeskette, hogy velem a hasában nem hagyja őt magára

egy Szilágyi Erzsébet fasori társbérletben, de tudva nem titkolt csatlakozási szándékáról, s látva mindent feladni képes hazafiúi eltökéltségét, lényegében az utolsó pillanatig sem lehetett száz százalékosan biztos az ígéréteben. A történet itt vett háttorzongató fordulatot, mert Szabó bácsit november 19-én letartóztatták, '57. január 14-én pedig, éppen azon a napon, amikor apám az Állami Népi Együttessel négy hónapos franciaországi vendégszereplésre indult, kötél általi halálra ítélték. Este két bőrkabátos alak jelent meg anyámnál, és aláírták velem, hogy amennyiben a férje esetleg mégsem térne haza nyugatról, engem könyörtelenül elszakítanak tőle, és állami gondozásba vesznek. Máig jelképesnek érzem, hogy Szabó bácsin hivatalosan január 19-én, anyám 24. születésnapján hajtották végre a halálos ítéletet. Az viszont már csak a '89-es exhumálás során derült ki, hogy csontjain 35 törésnyomot találtak, ami inkább azt valószínűsíti, hogy az akasztásig már el sem jutott, hanem egyszerűen agyonverték mint egy veszett kutyát.

Hát ezt kellett volna nekem valahogy szépen elbeszélnem akkor, ellent sem mondva apám ifjonti radikalizmusának, és letennem Szervác József, Szikra János, Novák Béla Dénes és a felsőiszkázi Dukai István versei mellé, legalább a töredékét fölmutatva vele annak a kérlelhetetlen szabadságharcos meggyőződésnek, amelyet Döbrentei Kornélnál tudatosabban és erőteljesebben – legalább fél évszázada – nem képvisel senki a kortárs irodalomban.

1994 őszén Szikra János barátommal volt közös estünk a Gazdagréti Községi Házban, s éppen csak megpendítettem Kornél előtt, hogy boldogok lennénk, ha legalább egy beazonosító gesztus erejéig megszólalna előtte, mégse lógnánk csak úgy a levegőben. Azonnal igent mondott, s bevezetőjének első mondata most is itt cseng fülemben. „Jó magyar szokás szerint ismét nem sikerült erőnket egyesíteni” – fordult a közönség felé szikrázó szemekkel, utalva rá, hogy ugyanabban az időpontban Csoóri Sándornak is szerzői estje van a belvárosban, s hogy ínséges időkben micsoda luxus ez az önként és dalolva vállalt belső megosztottság (amivel persze minket emelt érdemeinknél jóval magasabbra). A remek hangulatú est után már főként Utassy Jósikával és apámmal paroláztott, de közben sikerült a szintén jelen levő feleségemnek is bemutatnom. „Remélem, semmi harmónia” – szúrt felénk mosolyogva, s akkor még egyikünk sem sejtette, hogy már a próféta beszél belőle.

Kornél ötvenedik születésnapja előtt Kövesdy Zsuzsa hívott telefonon a Rádióból, volna-e kedvem az ajándéknak szánt, s pályatársi kéziratokat tartalmazó, már készülöben levő emlékkönyvbe írni valamit. Természetesen volt. Azon melegében neki is láttam a gondosan megtervezett műveletnek, amelyhez leginkább vonalzóra, radírra és HB-s ceruzára volt szükségem (mert, ahogy szólás tartja, *nem jó minden aprólékat aranytollal írni*), hogy halovány, sorvezető segédvonalakat szerkesszek a hullámozó kanyargás ellen. Előrelátó módon három-négy papírt is televonalaztam, mert biztos voltam benne, ha a kézirat olvas-

hatóságára koncentrálok, előbb-utóbb betűhibát vétek, akkor pedig kezdhetek mindent előlről. El is fogyott mind.

Nagy szellemi megrázkódtatások között éltem ekkoriban, a szüleim egészségi állapotában beállt drámai változások mellett a magánéletem is mélypontra került. 1997-ben az utolsó nyaramat töltöttem családapaként a Békés megyei Hunyán, amikor egy vasárnap reggel a rádióból Sinkovits Imre szólított meg olyan testmeleg személyességgel, mintha egyedül az én szemem közé mondaná: „Döbrentei Kornél: Magyar táj, ínségkonyhával” És megindult a tobzódó képek lavinája: „Híg itt a magzatvíz, de a vetélésnek sűrű a gyásza, / liliomtiprás itt minden kezdet, a brutális áhítozás leigázza, / a téli ég, akár a teremtés után / a tudás fájáról leparancsolt orángután / siváran alacsony homloka, / a reménytmarasztó zátony ősoka, / tűnődést tettető bambasággal mered le rám...” Úgy éreztem, mintha beinjekcióztak volna, s a szérum lassan, sejtől sejtire áradna szét a szervezetemben. Moccanatlanul hallgattam végig a hosszú verset, amelynek záró sorai olyan tartományokba emeltek, hogy szinte kapkodnom kellett a levegőt. „hogy nem a létért lázadás, csak a lázadó porlad, / s az élet, akkor is ha kifosztják, / magát diadallal fölmutatja, mint áldozó pap az ostyát, / táltos a teliholdat.” Szemernyi kétségem se volt felőle, hogy – még ha külön bejáratú önsajnálatomat kivonom belőle, akkor is – a psziché abszolútumában, azaz a mindenségélmény kivételes kegyében részesültem, ami, úgy mondják, nem más, mint a hétköznapinál nagyságrendekkel mélyebb valóság megnyilatkozása. Tudható még róla, hogy a ma emberét már alig-alig látogatja, ám ha mégis, nyomában ott a megkerülhetetlen kérdés: Na, most aztán hogyan tovább? Valami választ tehát nekem is adnom kellett rá, de ugyan mit csinálhattam volna vasárnap hajnalban egy pár száz fős faluban? Nem sokat töprengtem, biciklire pattantam, és 15 kilométert tekerve meg sem álltam Mezőberényig, Petőfi Sándor szobraig, mert valamiért úgy gondoltam, talán mégse lehet mindegy, ki mellett ücsörög az ember, amíg kozmikus erőtereket érez maga körül.

* * *

Az ezredforduló első éveiben, gyerekkorom ikonikus járatán, az 5-ös buszon utazva tapasztaltam meg, hogy – előbb a Pannon Rádióban, később a Kossuth adón fölolvastott jegyzeteinek köszönhetően – Döbrentei Kornélt milyen különleges, kreatív akciókra serkentő népszerűség veszi körül – a budai oldalon. Mikor az Erzsébet-híd elé, a járat utolsó előtti megállójába értünk, az egész úton meg se mukkanó sofőr eufórikus örömmel rikkantott bele a mikrofonba: „Döbrentei tér! Az ajtók a JOBB oldalon nyílnak!” A buszban pedig kitört a tapsvihár.

Nagyjából ez volt az egyetlen mosolyra ingerlő esemény a közelemben évekig, mert leginkább azzal foglalatostkodtam, miként tudnék méltó, a közös múltat mintegy terápiászerűen használó, ugyanakkor a külvilág felé is megnyitó körülményeket teremteni a nem is annyira idős, mint inkább rohamosan hanyatló szüleim köré.

2006 decemberében maradtam végleg magamra.

„Nemcsak született árvaság van, hanem elárulás is, amely a valóságosnál is valóságosabb, mert mélységben meghúzódó tektonikus árok az élet tartományán belül. Az elvesztés, a kifosztottság barázdája ez, ki tudja, végül is miféle terméketlenséggel megátkozva, fogékonysággal megáldva.

Író, költő barátom, aki korban az öcsém is lehetne, elárult, mert édes szülei, édesapja, idősb Léka Géza és most az édesanyja, Kacsóh Klára is elmentek a Fennvalóhoz. Igazi család voltak, akik nem egymás mellett, hanem egymással éltek, ilyen értelemben ideális szülő-gyermek kapcsolat volt közöttük. Tanúsíthatom, mert voltam náluk, s úgy éreztem magam, régebben elárult, mintha a saját szüleimmel találkoztam volna. Megtartó, minden földi gondon áthatoló szeretet uralkodott körükben. Géza méltán volt büszke a szüleire, akikről oly gyakran beszélt fehér asztalnál is. Amikor megemlítette őket, egy darabka igazi, hiteles Magyarország képe merült föl előttünk. S az, ha ilyen sorsvállaló, magyarságtudattal átítatott emberei vannak ennek az országnak, nemzeti közöségnek, akkor még van remény.

Mert nem mindegy, mit hozunk, kaptunk otthonról! És Géza jól sáfárkodik ezzel az értékes örökséggel. Édesapját, a zseniális magyar néptáncművészt egy régi-régi irodalmi esten ismertem meg, ahol mi, fiatal költők léptünk fel, mondtuk verseinket. Már ott és akkor értette egymást a szavak mágiájában olykor bolyongó, néha talán el is tévedő ifjú költő, és a nagy, színpadokat próbált, szilaj mozdulataival takarékosan bánni tudó művész, aki e kis nép temperamentumáról, élni akarásáról vitt hírt a világba. Évtizedekkel később, amikor a vendégük lehettem, ott folytattuk a beszélgetést, ahol valamikor abbahagytuk.

Minden meglátásunk időszerű volt. Valamiképpen azóta is az.

És nem feledem Géza édesanyjának szívből jövő szeretetét, a »férfiakkal« azonosuló gondolkodását, az asztal és a reményeink gondozását. A tiszteletére vitt virág, amelyet természetesen azonnal vázába rakott, régen elhervadott már, de az a késő délután, ott, négyesben, minden pillanatában, hangulatában máig üdén él bennem.”

A fenti sorokkal természetesen Kornél ajándékozott meg még 2007-ben, amikor *Árva ragyogás* című, a családom történetének első 33 esztendejét feldolgozó regényemhez gyűjtöttem kiegészítő anyagokat, de végül koncepcionális okokból – több, szívemnek igen kedves emlékező írással egyetemben – mégsem került bele a 2016 végén napvilágot látott kötetbe. Mától fogva azonban nincs többé hiányérzetem, mert meggyőződésem, hogy itt, ebben a szöveggörnyezetben nyerte el legméltóbb helyét. Tovább erősítve a nemzedékek egész során át dédelgetett reményt, hogy az írás, a mű megmarad talán, ha megmarad, ám figyelmeztetve rá, hogy emberi minőségünk nem elsősorban a papírlapokon keresendő, hanem abban: kiben-kiben, mit hagyunk itt magunkból.

Kedves Döbrentei Kornél! Isten éltesse!